

ջանայ կամ հանելով ի հայրանական (?) աթոռոյն, նոյնպէս ինքն ի քսէ. կտրեալ և հետացեալ ամէն:

16. 111 բ. Շեղազրին մօտ բողոքորով. Թանուն այ. (?!) ևս Ովանէս ու կողայկիցս իմ Թանդուղ տվինք մեր աւժաբուբ. զմեր որդիս Մարգարէ հոգոյ որդի Մովէս(?!) քհն. մինչև մահն որ երէց առնէ վկայուր. Արուկանայ Ալիիկայ որդոյ, Բեկիկայ Խոչոտայ Լարեցի. զինչ մդ. որ դայս բանս խարանէ: Յժմ: հյ. կապ. ի թվ. ՊԼԶ.:

Ես Խաչատուր երէցս վկայ, որ զգիրս գրեցի:

17. 111 բ. Անվարժ շեղազրով.

Թանուն այ. ևս Սարխութա Մայլիքայ որդի միաբանեցայ սր. աւետարանիս ու տուի զիմ աղջիկս զԷսան Մուսէս իրիցոյ, ով խարանէ դատի այ. ով կարգէք լի բերանով ասացէք, ած. ողորմի Մայլիքայ ամէն. զԱրութէն պահեսցի խորին ձերութենն:

18. 173 բ. Մարկոսի վերջում, բողոքորով.

Բարէխաւսութբ. սր. ածածնին և ևս. կենսատու խաչին թողցէ զանցանա պարոն Ուլուխաթունին, զնիրելին և զաններելին, զկամային և զանկամային:

Զի յոյժ հնացեալ էր սր. աւետարանս և ևս նորոգել զսա ի ժամանակիս, որ է Մատթան և կն Թավրէզ: Թվ. ԶԽԶ. և որ հանդիպիք, յիշէք զպրն. Ուլուխաթուն և զիւր ծնաւդսն. և ած. ողորմի ա(սա)ցէք նոց.

Եւ զիս զհեմ արժան ծառայս զՏիրաւաքս յաղաւթս յիշեցէք և իշողքդ արժանի լիցիք արքայութենն այ.:

Յիշեցէք և զԾահրիարն և զամ. արեան մերձաւորն իւր:

19. 112 տ. Ես Շնահաւորիկս միաբանեցայ սր. ուխտիս Մեծ կողմանց աթոռոյս, յաղաւթս յիշեցէք և յետ կատարման իմոյ հանդիստ իմ աստ լիցի:

ԳԱՐԵԴԻՆ ԱՐԲԵՊՍ. ՅՈՎԱՆՓԵԱՆ (Շարունակելի)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԽԻՐՊԷԴ ՖԱՅԻԼԻ (Pella) ՎԱՆՔԻՆ,
ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ
ՆՈՐԱԳԻՒՏ ԱԻՐԱԿՆԵՐԸ
(Ե. ԿԱՄ Զ. ԴԱՐ)

Երեսուղէմի ամերիկեան հնախօսական պարբերաթերթը Palestine Exploration Fund անուամբ, վաթսուն և վեց տարիներէ ի վեր հմտալից յօդուածներով կը հրատարակէ Պաղեստինի պեղումներու հետեւանքով յառաջ եկած բոլոր հնութիւնները՝ այնպէս որ Պաղեստինի պատմութիւնը մեծ զարգացում ունեցած է նոյն ժամանակամիջոցի մէջ կատարուած հետազոտութեանց և հրատարակութեանց շնորհիւ. Պաղեստինի նոր պատմութիւնը շատ բան կը պարտի նոյն պարբերաթերթին. մենք ալ շատ օգտուած ենք անոր թանկագին հրատարակութիւններէն և կը փափաքինք որ մեր Սիոնի ընթերցողներն ալ անմասն չմնան նոյնին գեղեցիկ և օգտակար հրատարակութիւններէն. ուստի պարբերաբար պիտի հրատարակենք հնախօսական կարեւոր յօդուածներ, որոնցմէ մին է ներկայ յօդուածը (1934 Յունուար), որ կը խօսի Խիրպիյի Ֆաիլի (Pella) Ե. կամ Զ. դարուն շինուած վանքի մը, եկեղեցիի մը և գերեզմանատան մը և այլ շէնքերու նորագիւտ աւերակներու մասին, որուն հեղինակն է John Richmond, յօդուածս ունի հետեւեալ զլխաւոր բաժանումները. Ա. — Տեղագրութիւնը, Բ. — Վասի ձիւմ - կը - Մոզի հիւսիսային կողմի այրերը, Գ. — Գերեզմանատունը, Դ. — Շէնքերը, Ե. — Խեցեղեցի:

Ա. ՏԵՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Խիրպիյի Ֆաիլի, որ իր անունին տակ կը բովանդակէ հին վայրին ամբողջութիւնը՝ թէ և անցուկ կերպով միայն զորոգըրելի այն բարձրութեան՝ որուն վրայ կառուցուած է արդի գիւղը. ան հաստատուած է համանման Յորդանանի մօտ Պէյսանի գիւղին: Ընկալել Աճուռնի զլխաւոր

լեռնաշղթային ստորոտը՝ որ թեթեւ կերպով կը բարձրանայ բուն Կորի վրայ. ան կը կենայ Ֆահլիլի դարատափին կամ Թապաքաթին վրայ: Թապաքաթը կը բարձրանայ սեպածեւ՝ թէև բոլորովին ցած ապառաժով մը Կորի գաւառէն, և գէպի ետ՝ կը տարածուի Արեւելքի կողմը, զրեթէ համահաստար Աճլունի լեռներուն ստորոտէն զրեթէ մէկ մղոն: Կը տարածուի ան հարաւ և հիւսիս Սէյլ - էլ - Համմահէն գէպի Վատի ձիրմ - էլ - Մոզ, մեծ տարածութեան մը վրայ, զրեթէ մէկ ու կէս մղոն. Անդր-յորդանեան լեռներուն այս կողմերուն համար կը զրաւէ նշանաւոր դիմադրի մը: Ան կրնայ յստակ կերպով բոլորովին դառնուի Աֆունի մօտ Նապարէթ - ձէնին ճանապարհէն: Այս տափարակ սարահարթին հարաւային արեւելեան անկիւնին մօտն է զիրքը հին Բելլայի. ան կը պարունակէ երկու կամ երեք յստակ կերպով ցոյց տրուած բաժանումներ. — առաջին, բուն Խիրպէզ Ֆահլիլը, որ է ցած, տափարակ գագաթով լեռ մը, հիւսիսի և հարաւի վրայ սեպածեւ կողմերով և արեւելեան ու արեւմտեան ծայրերուն վրայ գաւիւղայներով, կոշտ եռանկիւնի է ան, արեւմտեան վերջաւորութեան վրայ բուրձ ծայրով մը: Փոքր ինչ կը բարձրանայ ան Թապաքաթի հաւասարութեան. բայց որոշակի բարձր է Վատի ձիրմ - էլ - Մոզէն վեր. մինչ անոր անմիջական հարաւ կը գտնուի 160 մէր տարածութեամբ գաւառ մը՝ որմէ կը բղխին Այն - էլ - ձիրմի աղբիւրները: Այս տեղւոյն երկրորդ կարեւոր բաժանումը Թեյլ - էլ - Հիւսն, որ ինչպէս Շիւմաքէր կը թելադրէ, հին քաղաքին Ակրորոյի զիրքը կրնայ ըլլալ: Ան խիստ սեպածեւ կը բարձրանայ հովտին հարուային կողմը, անմիջական հակառակ կողմը Խիրպէզի և անոր շուրջը մեծ բարձրութեամբ աշտարակներուն, անոր կողմերը սեպածեւ ժայռեր կան մօտնաւորապէս հարաւի և հիւսիսի կողմերը, և կապուած է նեղ պարանոցով մը արեւելքի լեռներուն. բայց այս պարանոցէն սեպածեւ ժայռ մը կարեւոր է գագաթը հասնելու համար: Այս զիրքը կրնայ նկատուիլ անառիկ: Փոքրիկ օրրակոյններու շղթան կը պահպանէ Խիրպէզը հիւսիսային արեւելեան անկիւնին վրայ. ասոնք են Թիւլիլ - էլ - Թապաքաթ և ձէպէլ - էլ -

Խաս որ կը պարունակեն արեւելեան գերեզմանատունը. Այս ձէպէլը Աճլունի արեւելքը արագօրէն կը բարձրանայ: Այս շղթան ցած հովիտներով կը բաժնուի Խիրպէզէն: Խիրպէզի արեւմտեան և հիւսիսային կողմերը կը տարածուի Թապաքաթի տափարակ տարածութիւնը: Բելլայէն գացող հին ճանապարհները կը թուին երեք. մին՝ որ կ'առաջնորդէ Սկիւթոյիլիս՝ Պաղլիլ քաղաքի հարաւէն կ'երթայ գերեզմանատուն և Կորի ստորոտին փոքրիկ ձորին մէջէն, որ միակ գաւիւղայն է Թապաքաթէն գէպի Կոր շրջակայքին՝ կառքով փոխադրութեան երթեւեկութեան համար: Երկրորդը՝ կը գնայ Վատի - էլ - Թանթուր որ հետք թողած է հովտին մէջ նոր ինկած քարայտակին վրայ, որ այժմ ալ շատ յաճախուած ճանապարհ մ'է գէպի Պէյթ Խալիս: Երրորդը՝ Բիւֆր Ապլիլ ներկայ ճանապարհն է, որ կ'երկարի Թեյլ - էլ - Հիւսնի հարաւային արեւմուտքը, որ կը գնայ գէպի հարաւ երկայնութեամբ բլուրներու պարունակելով հարաւային գերեզմանատունը և կը դառնայ գէպի աջ սեպածեւ ձոր մը, և անմիջապէս Բիւֆր Ապլիլ: Ասիկա ճանապարհ մը նկատելու պատճառներն են, առաջին՝ ան կ'երթայ Բիւֆր Ապլիլ, որ նոյն ինքն կը պարունակէ հիւսիսային յիշատակներ, և երկրորդ՝ հոն կը գտնուի սիւն մը քառակուսի «վէգառ» մը Բիւֆր Ապլիլի ճանապարհին վրայ: այս պատճառները բնականաբար կատարեալ համոզման չեն տանիր:

Վատի - էլ - Թանթուրը՝ որ յամբաշարժ կը գնայ գէպի վեր արեւելեան հարաւ, Այն - էլ - ձիրմէն, նեղ է և ժայռուտ, և ուրկէ միայն ջուր կը կրնն անձրելի եղանակին. թեթեւ կերպով կը տարածուի Խիրպէզ Ֆահլիլի և Թեյլ - էլ - Հիւսնի միջև գտնուած փոքրիկ գաւառ՝ որ աղբիւրներ կը բղխին ջուր հայթայթելու համար Սէյլ - էլ - ձիրմի: Այս գաւառը գարձեալ կը տարածուի զրեթէ քառորդ մղոն և հոն կը վերջանայ Թեյլ - էլ - Հիւսնի արեւմուտքը: Առուակները գաւիւղաւոր կը թափին գաւառին արեւմտեան ծայրը և միեւնոյն ժամանակ հովիտը մեծապէս կը նեղնայ. թէև բաւական տարածութիւն կը թողու Զաղագքէն քիչ հեռու մշակութեան համար: Հովիտին այս կողմերը սեպածեւ ժայռեր կան:

հիւսիսային կողմինները ուղղանկիւն են, եւ միայն դիւրաւ մատչելի երկու կողմերուն, իրարկէղի վերոյիշեալ ջրաղացքին անմիջապէս արեւմուտքը: Հարաւային կողմը, թէեւ ժայռուտ նկարագիր չունի նման հիւսիսայինին, տակաւին զառիվայր է, բացառութիւն ըլլալով մշակեալ զաշտին հարաւը:

Բելլայի արդի գիրքը հնախօսական նկարագրութեամբ կարեւորութիւն չունի: Ամենէն կարեւորն է Վատի Համմէհի հանքային աղբիւրը: Աս հովիտ մ'է որ կը սահմանէ հիւսիսային Թապաքաթը եւ գրեթէ մէկ մղոն կամ քիչ աւելի իրարկէղ Ֆահիլէն հետեւ է. աղբիւրը Բելլայի հանքային աղբիւրներէն տարրեր է, մինչեւ հիմակ կը պահէ իր հանքային նկարագիրը. եւ գաւառին արաքները բազմութեամբ կը յաճախեն անոր առողջապահական յատկութեան համար: Հոն՝ աղբիւրին մօտ կան Հոռովմէական պատեր, եւ արդի բաղնիքը՝ որ փոքր բոլորէ շէնք մ'է եւ որ կը շրջապատէ այժմու աղբիւրը, մասամբ շինուած է հին քարերով, որոնցմէ մին կը կրէ արձանագրութեան մը գրեթէ չորս գրերուն նշանները, որ ջրին հաւասարութենէն ցած են եւ գրերը չէ կարելի զանազանել: Կորի մէջ Թապաքաթի ժայռին ճիշդ ստորոտը եւ Պէյսանի ներկայ ճանապարհին մօտը, լաւ որմադրութեամբ հին ջրանցքի մը լաւ պահպանուած մնացորդները կան որ ջուր կը տանին դարձեալ ջրաղացք մը որ այժմ գոյութիւն չունի:

Կորի գիմացի Թապաքաթի ժայռերը կը պարունակեն բազմաթիւ այրեր. անոնց ցածերը գտնուածները Պետեվիներու կողմէն իբր գոմ կը զործածուին, իսկ գէթ բարձրիններուն մէջ հին ժամանակները հաւանական է որ բնակութիւն հաստատուած են:

Բ. ՎԱՍԻ ԺԻՐՄ ԷԼ ՄՈՋԻ

ՀԻԻՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՂՄԵՐՈՒ ԱՅՐԵՐԸ

Շուամքէրի յատակադին վրայ իբր «մենակեացներու խուցեր» ցոյց տրուած են եւ հաստատուած են անոնք ժայռին ցած զառիվայրին վրայ. ոչ ուրեք աւելի քան երեք միգր բարձր, հովտին հիւսիսային կողմին գրեթէ մէկ մասին շուրջը: Երբ մենք այցելեցինք հոն, փակուած գտանք

զանոնք. եւ վաւերական ստուգութիւն մը չկայ թէ անոնք արուեստական են կամ բնակելի: Շուամքէր կը նկարագրէ զանոնք իբր մենակեացներու խուցեր, եւ կարող եւզած է անոնցմէ միայն մէջ մանկ եւ անտարակոյս կարծած է թէ անոնք բնակելի եւ արուեստական այրեր եղած են: Այս այրը անտարակոյս արուեստական սենեակ մ'է զոր այժմ ալ արաքները կը զործածեն իբր մթերանոց, եւ երբ այցելեցինք հոն ամբողջապէս լեցուած էր յարգով: Եթէ այս նոյնացումը ուղիղ է. Ա. եւ Բ. անցքերը (տես Շուամքէրի յատակադիմ) նոր փակուած են եւ զուրը հինգ ոտք բարձր, թեթեւ կերպով լայնացուած են:

Արեւմուտքէն հիւսիս, հովտին ստորոտը բարձր է եւ աւելի ժայռուտ. եւ ծածկուած են բազմաթիւ այրեր կամ ներքնուղիներ, որոնց մէկ մասը դժբաղտաբար անմատչելի է: Կարելի է որոշ հեռաւորութենէ մը մագլցիլ եւ հասնիլ անցքերուն կամ ներքին ուղիներու երկուքի բաժնըւած խումբերուն:

Շուամքէր կարողացած է մտնել մինչեւ 60 ոտք այս ներքնուղիներուն մէկ քանիններուն մէջ. այժմ անոնք մատչելի են հեռաւորութեան քան կէսը: Ան զգացած է նաեւ օդի պող հոսանք մը ստրաւանդի ներքին կողմէն, որ անոր կարողացուցած է սոկալու երկիւղալի հօտին: Հօտը մինչեւ հիմա կայ բայց օդին հոսանքը յայտնի չէ: Այն աստիճանները զոր յիշատակած է ան, ներքնուղիներու այցելութեանց ժամանակ աղբիւսին մէջ թաղուած էին:

Անցքերու ընդհանուր երեսոյթը արուեստական կը թուի. ձեւով աւելի կամ նուազ կանոնաւոր են. բայց ասոր որոշ ապացոյց չկայ թէ այդ ձեւը յառաջ եկած է զործիքի նշաններէն կամ որմադրութենէն: Ներքին ուղիները գրեթէ մէկ միգր բարձր են դրան մօտ եւ գրեթէ նոյնը լայնքին. լայնութիւնը արագօրէն նուազելով 60-70 սմ. եւ սպա կը մնայ անփոփոխ: Բարձրութիւնը [կը նուազի անխախտ, եւ աւելի քան տասը միգր չէ կարելի մտնել: Ներքնուղիին շուրջը զառնալով՝ մէկը կըրոնայ հասնիլ միւս ապառաժին զիմացը՝ ուր կը գտնուին բազմաթիւ այրեր որ ամէնքն ալ բնական կը թուին: Մարդկային աշխատանքի կամ բնակութեան հետք չի գտ-

նուիր բացի պետականներէն՝ որ ըստ երեւոյթին, իբր տպաստան երբեմն կը դործածեն զանոնք:

Հովտէն վար իջնելով կը հանդիպինք ուրիշ հանքային ցամքած աղբիւրի մը, արարական զործ՝ համանման անոր որ կը զանուիր Խիրպէղի ստորոտը և նկարագրած է զայն Շուճաքէր: Ասոր ճիշդ արեւմտաքը, Կորի բացուածքին մօտ կայ հին քարահանք մը որ յստակ կերպով զործիքներու նշաններ կը կրէ:

Այս այրերուն մէջ ներքնուղիները աւելի շահադրողական կը թուին ըլլալ, քան ծախքով մը կը մաքրուին: Անոնք կրնան հայթայթել, բացի Խիրպէղի և զերեզմանատանց պրպտումներու լայն սանդուղէն, լաւագոյն բաղդը Բեկլայի հնախօսական զիւտերու նախնի Բրիտանէական կեանքին համար:

Գ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆՆԵՐԸ

Խիրպէղ Ֆահլի հին տեղւոյն գերեզմանները շատ ընդարձակ են. գերեզմաններ կը գտնուին հին քաղաքին ամէն կողմերը, զժրադպարար ամէնքն ալ կանոնաւոր կերպով կողոպտուած: Կարեւորութեամբ առաջինը, և հաւանաբար թուականով ամենէն հինը բլուրներու ստորոտը կը տարածուի Բիւֆր Ապիլ գոցող ճանապարհին տրեւելքը: Երբ Շուճաքէր 1887 ին այցելեց այս տեղ, դամբանները աւելի լաւ պահպանուած էին քան այսօր. հիմակ չեն երևնար բարաւորները, միայն երկու զրուներ կան իւրաքանչիւր տապանի մօտքին աջ կողմը: Գերեզմանները մասամբ ժայռուտ սենեակներ են կեղրոնական սենեակով եւ խցիկներով (kokim), մասամբ նեղ տապաններ, երբեմն վիճափոր, երբեմն ալ կակուղ ժայռի մէջ փորուած և քարով հիւսուած: Գերեզմանական այրերը ըստ երեւոյթին ձմեռ ատեն կը զործածուին իբր զոմ այծերու և ոչխարներու, կամ իբր բնակարան արարներու. իւրաքանչիւրին ցոյց տրուած նշանները նոր են, բայց ո՛չ այժմու բնակողներուն՝ երբ 1933 Յուլիսին քննեցինք: Հետեւեալը նկարագրութիւն մ'է այս տասն և մէկ տապաններուն:

Ա. Տապան. — Կեղրոնական սենեակ խցիկներով. հինգը հարաւ, չորսը հիւսիս, ծախին կեցած ժայռէ կեղրոնական սիւն

մը, ժայռէ «յնարաններ» արեւելեան ծայրէն ձախին զուրս ցցուած դէպի սենեակը:

Բ. Տապան. — Նոյնանման Ա. Տապանին, փոքր, իւրաքանչիւր կողմը չորս խցիկներ առանց յենարանի, ամէնքն ալ հոգով փակուած չափելու համար:

Գ. Տապան. — Կեղրոնական սենեակ մը խցիկներով. հարաւային և հիւսիսային իւրաքանչիւր կողմերը հինգ, և երկու՝ արեւելեան ծայրը. երկու քառակուսի սիւններ՝ ձախին կեցած: Պարզ դամբարան մը երկու սիւններուն միջև, որ կը զործածուի իբր մուր արծերուն համար:

Դ. Տապան. — Կեղրոնական սենեակ խցիկներով, հինգ դէպի հարաւ, չորս՝ հիւսիսային կողմը, արեւելեան ծայրը երկու աղեղ-աթոռակ գերեզմաններ (Arcisolia): Ժայռէ քառակուսի սիւն մը՝ ձախին կեցած: Դուռը լայնցած է արարներու կողմէ կամ ժայռին անկումովը:

Ե. Տապան. — Դրան զրանդիները իրենց տեղն են, բայց բարաւորը և նախասենեակի առաստաղը ինկած են: Այս առաջին տապանն է նախասենեակի մը սահմանեալ հետքերով: Կեղրոնական սենեակը համանման է նախնիթացին: Այս տապանին մէջ կար բորբոսած դամբարան մը, նաև մեռած այծ մը, որուն պատճառաւ երկար արգիլուեցայ զիտնալու համար թէ հոն արձանագրութիւն մը չկայ:

Զ. Տապան. — Միւսնոյն կերպով լայն տապան մը: Բնակութեան նպատակաւ արարներուն կողմէն լայնացուցով կորսնցուցած է իր նկարագիրը:

Է. Տապան. — Բնակութեան համար արարները լայնցուցած են: Ժայռին մէջ հաստատուած դամբարանին մէկ մասը պահուած է մուրի զործածութեան համար:

Ը. Տապան. — Դրան զրանդիները եւ դուռը տեղն են. բարաւորը լինցած է: Արարները լայնցուցած են, երկու դամբարաններ, մին աղու համար, երկուքն ալ կատարելապէս բորբոսեալ ռուջ բոլոր:

Թ. Տապան. — Խիստ լայն, երկու սենեակներ, արարներուն լայնացումին պատճառաւ ձեւը կորսնցուցած է. կը զործածուի իբր զոմ:

Ժ. Տապան. — Կիսաշրջանակի ձեւով. կարելի է ի սկզբան շրջանակաձեւ էր. ժայռին անկումովը պղտիկցած է, առաստաղը

գմբէթածեւ, մերձաւորապէս երեք մեղր տը-
րամագլխով: Կը գործածուի իբր խոհանոց:

ԺԱ. Տապան. — Ժայռը ինկած է եւ
մուտքն ալ կործանուած, ինչպէս նաեւ այս
տապանին հարաւային կողմի մարդջու-
թիւնը: Դրան գրանդին մէկ կտորը կը մը-
նայ: Կը թուի թէ հոն կային աստիճան-
ներ որ վար կը տանէին դռնէն տապանին
յատակը: Կային երկու աղեղ-աթոռակներ
(Arcisolia) պատերու արեւելեան եւ հիւսի-
սային իւրաքանչիւր կողմերը:

Ստոյգ կը թուի թէ այս գերեզմանա-
տան մէջ պեղումներով չէ կարելի բան մը
շահիլ: Գերեզմանական այրերը բոլորն ալ
արարներու կողմէն բացուած են: Քանի մը
փոքր տապաններ կարելի է գտնել անա-
ղտոր, բայց հաւանական է փոքր բան մը
շահիլ կամ ոչինչ:

Ուրպէզի արեւելեան փոքր բլուրին
գերեզմանատունը կը թուի թէ նկարագրով
աւելի յետին է քան այն որ ճշգրտաւ նը-
կարագրուեցաւ: Շատ քիչ տապաններու մէջ
մտնել թոյլատրուած է. ծանծաղուտ որմա-
դրութեամբ տապաններ գերակշիռ են. լաւ
պահպանուած վիմափոր աղեղ-աթոռակի
ձեւով գերեզման մը կայ: Դամբարաններու
կտորներ եւ դրան սեմեր շուրջանակի ցըր-
ուած են:

Ա. Տապան. — Փոքր յատակ տապան
մը, առաստաղը գմբէթածեւ, մուտքը գա-
ղաթէն է:

Բ. Տապան. — Վիմափոր տնիւ տապան
մը, ընդհանուր յարմարութեամբ համանը-
ման երկրքովի Պղնձի դարու տապաններուն:

Գ. Տապան. — Բ.ին նման, բայց հիւ-
սիսային կողմէն մուտքով մը:

Դ. Տապան. — Բ.ին եւ Գ.ին նման:

Ե. Տապան. — Այս տապանին մէջ զը-
րան տեղը կը մնայ. դռուը կ'երեւի թէ ին-
կած է դէպի ներս: Առանց փորելու ան-
կարելի է մուտքը:

Զ. Տապան. — Աղեղ-աթոռակի ձեւով
տապան, լաւ պահպանուած:

Է. Տապան. — Այս տապանին մէջ գո-
ղերը մտած են Զ. տապանին արեւելեան
կողմէն ծակ մը բանալով: Մուտքը հիմակ
ալ անկարելի է:

Հոս կան շատ մը փոսեր՝ որոնց մա-
կերեսին վրայ կը տեսնուին ուրիշ տա-
պաններու գիրքեր, եւ պեղումները հոն կըը-

նան երեւան բերել քանի մը անաղարտ
գերեզմաններ:

Թիւիւր-էլ-Թապաքաթի մէջ ալ կան
գերեզմաններ, թէեւ նուազ տարածուած
քան վերոյիշեալ երկու տեղերը: Դամբա-
րաններու քանի մը կտորուանքներ կը տես-
նուին էլ Համմայի ճանապարհին մօտ: Ա-
րեւմտեան Թելլի մէջ տապաններու տեղե-
րը ցոյց տուող փոսեր կան: Արեւելեան
գերեզմանատան մէջ Զ.ին տիպով տապան
մը կրնայ անոր շարքին մէջ նկատուիլ,
բայց ոչ բոլորովին, վասնզի Զ.էն աւելի
փոքր է եւ նուազ լաւ պահպանուած: Ա-
րեւմտեան Թելլի հարաւային զառիվայրին
վրայ թեթեւ որմադրութեամբ պատեր կան:
Արեւելեան Թելլիին հարաւային զառիվայրը
քանի մը քարով ծածկուած երեսիւսիկ տա-
պաններ կան, բայց չահագրգռական չեն:

Ուրպէզի արեւմտեան լայն տափօրակ
տարածութիւնը եւ Վատի ձիւրմ-էլ-Մոզլի
հիւսիսային կողմը կայ լայն գերեզմանա-
տուն մը որ կրնայ սահմանակցիլ Սիւրթո-
պոլսի հին ճանապարհին երկու կողմերուն:
Այս մարդջ գերեզմանատունը հիմակ կը
վարեն հունձքի համար եւ հաւանաբար տա-
պաններէն շատերը այս կերպով փճացած
են, նոյնիսկ գերեզմանակրկիտներէն պահ-
պանուածները, թէպէտեւ արարները շատ
խոր չեն վարեր, հաւանական է որ բուռ-
կան խանգարած են երեսիւսիկ տապանները
որ սովորական են Բելլայի մէջ: Այս գե-
րեզմանատան փոքրիկ մնացորդներ, հա-
ւաքուած քիչ մը սիւնի կտորներ, կոտ-
րուած կոշտ դամբարաններ, երկու մահա-
ձաններ ու շատ ճոպած հետքերը, կարելի
է կարգի դնել համացոյցով մը:

1. Երեք սիւնի պատուանդաններ «վէզ» ձե-
ւով, ծանօթագրուած Շումաքէրէն:
2. Երկու պարզ դամբարաններ, կոտրած.
այս տեղերը զործածուածներէն աւելի
խնամով աշխատուած:
3. Փոքրիկ մահարձան:
4. Կոտրած հինգ դամբարաններու խումբ:
5. Ոխտ լաւագոյն որմադրութեամբ լայ-
նագոյն մահարձան, մերձաւորապէս եօ-
թը մեղր, անորոշ երկայնութեամբ:
6. Երկու կոտրած դամբարաններ:
7. Քանի մը տապաններ որմադրութեամբ
շինուած Պաղիլիքային մօտ:

Շար. ՄԿՐՏԻԶ ԵՊՍ. ԱՂԱԽՆՈՒՆԻ